

## Základy ekonomie a práva

Ekonomie – pátý týden, 26. dubna

-- Stát: daně, výdaje a fiskální politika  
-- Mezinárodní obchod



Vilém Semerák  
vilem.semerak@fsv.cuni.cz

Moodle: [jingji24](#)

FFUK - Translatologie, jaro 2024

1

## Časový rozvrh ekonomické části

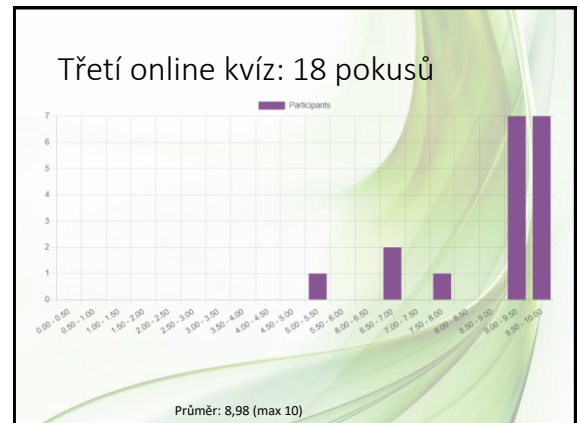
#	Datum	Místnost
1	1. 3.	H206
2	15. 3.	H206
3	5. 4.	H206
4	19. 4.	H206
5	26. 4.	H206
6	10. 5.	H206

2

## Plán ekonomické části

- Úvod do ekonomie: co je ekonomie, čím se zabývá. Mikroekonomie a makroekonomie. Vysvětlení základních ekonomických indikátorů (HDP, míra nezaměstnanosti, atd.).**
- Mikroekonomie: úvod do modelů chování spotřebitele a firem. Typy konkurenčního prostředí. Poptávka a nabídka, trhy a jejich stabilita. Tržní selhání. Ukázky použití diagramů s nabídkou a poptávkou.**
- Peníze. Co jsou peníze, co determinuje nabídku peněz v ekonomice a poptávky po penězích. Finanční trhy. Úrokové míry. Moderní formy peněz – kryptoměny.**
- Fiskální politika: typy daní, státní rozpočty a veřejné dluhy. Makroekonomie: modely ekonomických fluktuací a cyklů, agregátní poptávka a nabídka.**
- Mezinárodní obchod: platební bilance, model komparativních výhod, gravitační model obchodu. Měnové kurzy: základní terminologie a koncepty determinace měnových kurzů**
- Jak ekonomiky rostou? Úvod do ekonomických modelů hospodářského růstu. Konvergence. Růstové účetnictví, TFP.**

3



4

## Čtvrtý online kvíz

- Bude zpřístupněn o víkendu
- Deadline: 9. května o půlnoci
- ČNB:
  - 10. května: 15:00 – 16:15 (15)

5

## Doporučená literatura pro tento a příští týden

- *Essentials: kapitola 15 (fiskální politika)*
- *Essentials: části kapitoly 14 (AS-AD)*
- *Helpman – kapitoly 1 a 2.1*

6

## Malý úkol na přístě

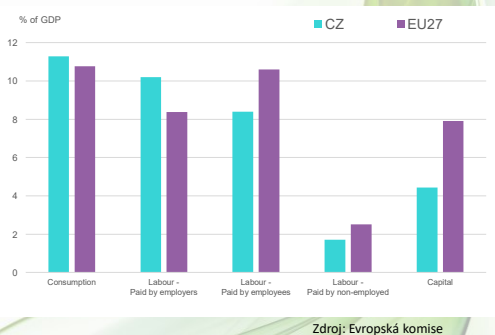
- Zjistěte:
  - Jaká jsou kritéria, která musí ČR splnit, aby mohla přijmout Euro?
  - Kolik z nich nyní ČR plní?
  - Plnila ČR někdy všechny z nich?
  - Jak vypadají současné preference českých voličů, jsou spíše pro nebo proti zavedení Eura?
  - Co se zdá být zdrojem největších obav ohledně dopadů zavedení Eura?

7

## Fiskální politika

8

## Daňové výnosy: Porovnání ČR vs. EU



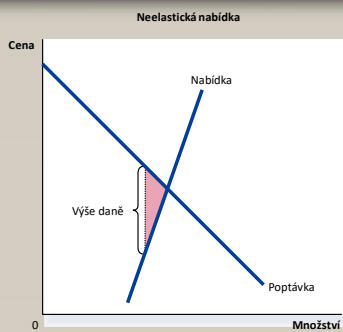
9

## Dopady daní

- Výnosy pro státní rozpočet
- Distorze
  - Změna chování těch, kteří jsou dani vystaveni
    - Nižší motivace
    - Změna struktury nabídky
  - Důsledky: tzv. náklady mrtvé váhy (dead-weight costs)

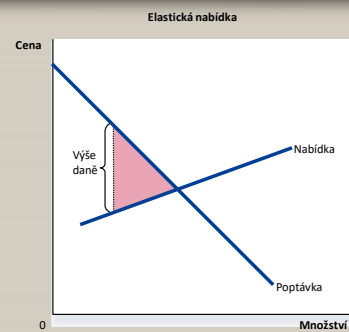
10

## Elasticita a daňové distorze



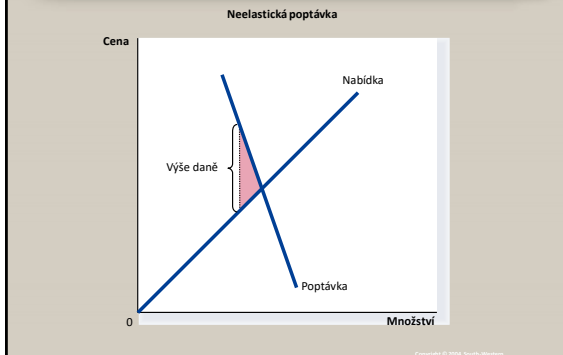
11

## Elasticita a daňové distorze



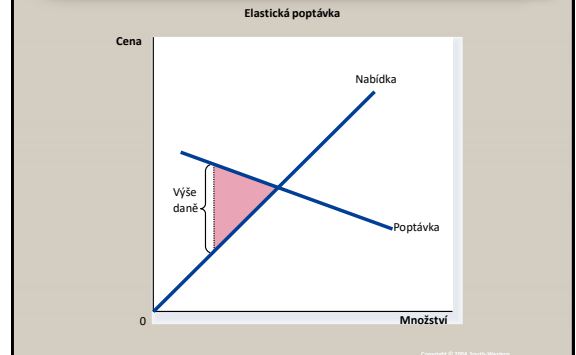
12

## Elasticita a daňové distorze



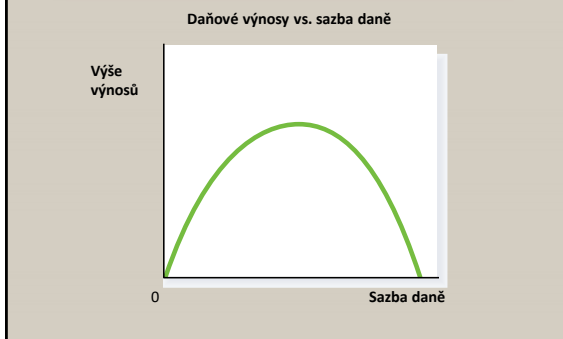
13

## Elasticita a daňové distorze



14

## Výše daní a daňové výnosy: Lafferova křivka



15

Klasifikace výdajů  
Několik úhlů pohledu

- Kdo ve finále rozhoduje?
  - Výdaje na statky a služby (G)
  - Transfery – vláda je „dá“ domácnostem, ty rozhodují o tom, zda a jak je utratí
- Jak velký prostor vláda má pro jejich nastavení?
  - Mandatorní výdaje
  - Ostatní
- Další aspekt
  - Dluhová služba
  - Primární deficit: současný deficit očištěný o platby nákladů minulých dluhů

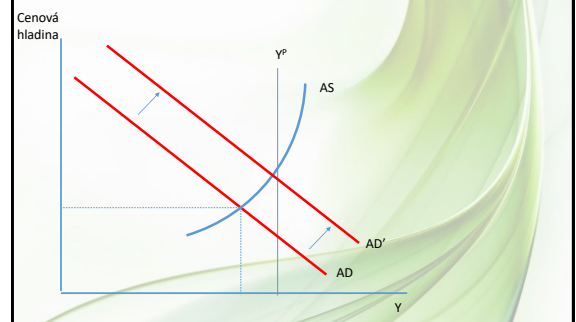
16

## Dopady změn fiskální politiky

- Zvýšení výdajů/snížení daní:
  - Posun agregátní poptávky doprava
  - Možnost stimulovat ekonomiku a snížit nezaměstnanost
  - Ale: často to znamená zadlužení ekonomiky
- Zvýšení daní/snížení výdajů:
  - Posun agregátní poptávky doleva
  - Šance redukovat deficity rozpočtu
  - Ale: můžeme zpomalit ekonomický růst

17

## Fiskální zásah během recese



18

## Multiplikační efekty

- Tradiční pohled:
  - Zvýšení G (snížení T) o 1 Kč by mělo vést k nárůstu HDP o více než 1 Kč
- Problém:
  - Existence zpoždění
  - Vytlačování soukromých výdajů veřejnými (crowding-out effect)
  - Otevřenost ekonomik
    - Rozmělnění fiskálního impulsu (únik směrem k dováženému zboží)
    - Plovoucí měnový kurz: reálné zhodnocení měny

19

## Dluhy a deficity

- Obecná rovina:
  - Deficit: rozdíl mezi příjmy a výdaji rozpočtu v daném období
  - Veřejný dluh: naakumulované předchozí deficity
- Deficity
  - Část výdajů automaticky reaguje na cyklus
    - Recese: nižší výběr daní, vyšší výdaje na nezaměstnanost
    - Proto nečekaný pád do hluboké recese vede k nárůstu deficitu (a nemusí to být vina vlády)
    - Často se v této souvislosti mluví o tzv. automatických stabilizátorech
  - Proto je při vyhodnocování nastavení fiskální politiky nutno vzít v úvahu ekonomický cyklus
- Jak je na tom ČR:
  - Zatím vcelku nízký (a zvládnutelný) dluh
  - Ale výrazně zvýšený deficit rozpočtu

20

## Nastavení fiskální politiky

Tabulka 2.1: Nastavení fiskální politiky

z % HDP, fiskální ošáil v procentních bodech	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
							Predice	Predice	Výhled	Výhled
<b>Saldo sektoru vládních institucí</b>	1,5	0,9	0,3	-5,8	-5,1	-3,2	-3,6	-2,2	-1,7	-1,5
Cyklická složka podle metody OECD	0,7	1,0	1,3	-1,0	-0,2	0,4	-0,2	-0,4	-0,1	0,1
Jednorázové a přechodné operace	0,0	-0,1	0,0	-2,3	-1,6	-0,9	-0,8	0,1	0,1	0,0
Strukturnální saldo podle metody OECD	0,8	0,0	-1,0	-2,5	-3,3	-2,7	-2,5	-2,0	-1,7	-1,7
<b>Fiskální ošáil podle metody OECD</b>	0,0	-0,8	-1,0	-1,5	-0,8	0,6	0,2	0,6	0,2	0,1
Cyklická složka salda podle metody ECB	0,7	1,4	2,0	-0,5	0,2	-0,3	-0,8	-0,4	0,1	0,6
Strukturnální saldo podle metody ECB	0,8	-0,4	-1,7	-3,0	-3,7	-2,0	-2,0	-1,9	-1,9	-2,1
<b>Fiskální ošáil podle metody ECB</b>	0,0	-1,2	-1,3	-1,3	-0,7	1,7	0,0	0,1	0,0	-0,2

Pozn: Rozdílný vývoj cyklické složky salda (a tedy i strukturnálního salda) podle metod Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a Evropské centrální banky je způsoben tím, že metoda Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj pracuje s cyklem definovaným pomocí měry výstupu, metoda druhé modeluje cyklické chování určitých položek vládních příjmů a výdajů sáhledem k cyklickému průběhu dlouhodobých makroekonomických dat (mzdy a jiné příjmy z pracovní činnosti v soukromém sektoru, čistý provozní přebytek, spotřeba domácností a nezaměstnanost). Ty mají odlišný cyklický vývoj než HDP.  
Zdroj: CSU (2023a, 2023b). Predice a výpočty MF ČR.

Zdroj: MFČR – Fiskální výhled

21

## ČR: hrubý veřejný dluh k HDP (%)

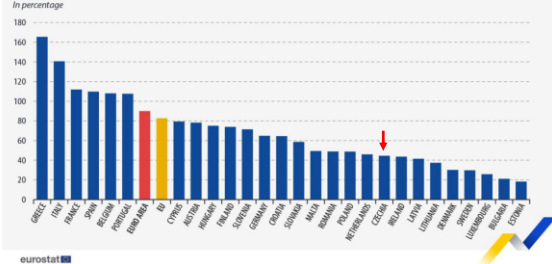


Zdroj: MFČR

22

## Veřejné dluhy v EU: 2023

Government debt to GDP ratio, 2023Q3

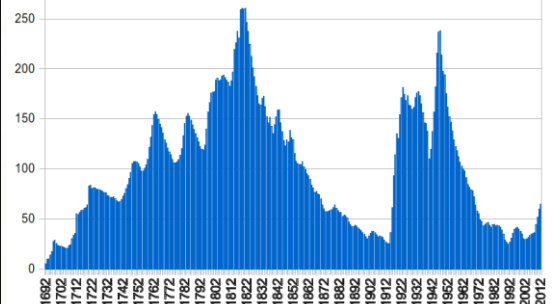


eurostat

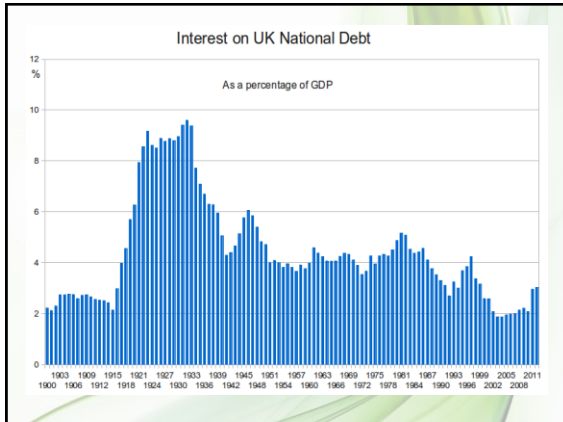
23

## UK National Debt

As percentage of GDP



24



25

## Dynamika dluhu

- Na čem záleží: relace mezi veřejným dluhem a HDP
- Kdy dochází k růstu tohoto podílu?
  - Existence primárního deficitu
  - Pomalejší růst, který nekompenzuje úroky
- A kdy dochází k poklesu?
  - Nízký či nulový primární deficit
  - Ekonomika roste dostatečně rychle (rychleji než úroky)

26

## Mezinárodní obchod

27

## Mezinárodní obchod

- Dlouhá historie:
  - Archeologické nálezy: obsidián (Arménie – Mezopotámie, 6000 před n.l.)
  - Před 3000 lety se dováželo cedrové dřevo z Libanonu na stavbu chrámu v Jeruzalému...
  - Hedvábná stezka
  - Tradiční obchod kořením
- Obchod formoval naši civilizaci i kulturu
  - Benátky, Hongkong, ...
  - Vliv na politické instituce mnoha zemí (USA)
  - Přežití, zánik druhů
  - Vliv na krajinu, ve které žijeme
  - .....
- Velmi dynamická současnost:
  - Kolik znáte výrobků vyrobených skutečně jen a pouze v ČR?
- Dopady na blahobyt ekonomik
  - Dopady na průměrnou životní úroveň
  - Dopady na příjmové rozdělení

28

## Proč obchodujeme?

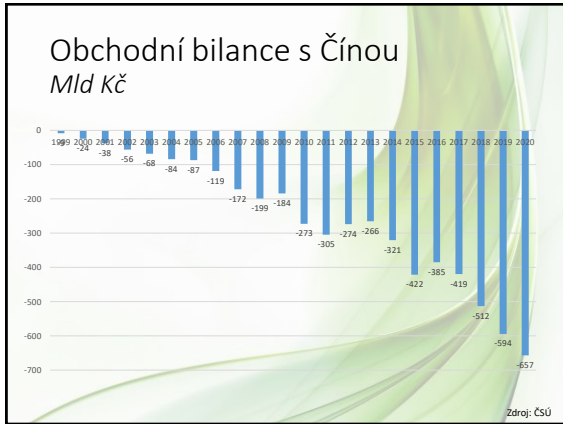
- Možná je to součástí lidské národy...
- Specializace
  - Umíme něco, co neumí ostatní (a naopak)
    - Přírodní podmínky
    - Technologie
    - Produktivita
  - Úspory z rozsahu
- Obohacení nabídky
- Doplnění nabídky v případě nepříznivých šoků

29

## Mezinárodní obchod „z rychlíku“ Čtyři základní závěry

- Tradiční obchodní statistiky nám často nemusí poskytovat dobrý obrázek skutečného obchodu
- **Obchodní bilance není tak důležitá**, jak řada lidí myslí a její přebytek/deficit závisí především na domácí makroekonomické rovnováze
  - Zejména význam dat o bilaterální obchodní bilanci bychom neměli příliš zveličovat (např. ČR- Čína)
- Obchod mezi zeměmi respektuje tzv. gravitační vztah
  - Pro ekonomy není nic divného na tom, že máme tak vysoký podíl obchodu s Německem a relativně malý s Čínou
- Obchod souvisí se specializací – proto obvykle předpokládáme, že by měl vést ke zvyšování životní úrovně.

30



31

### Platební bilance a obchodní bilance

- Platební bilance: přehled všech typů ekonomických transakcí mezi rezidenty a nerezidenty v daném období
- Obchodní bilance:
  - Není moc důvodů, proč bychom měli trvat na aktivní bilaterální bilanci se všemi partnery
    - Příklad: Vy a supermarket
  - Jen malá část platební bilance, pouze exporty a importy zboží
    - Služby už zahrnuty nejsou
    - Nezhledňuje ani nepřímé vztahy mezi zeměmi
- Co determinuje celkové saldo obchodu?
 
$$Y = C + I + G + NX$$

$$NX = Y - (C + I + G)$$

32

### Platební bilance

Item	Kredit	Debet	
<b>Obchod zboží</b>			<i>Běžný účet</i>
Služby			
Primary income			
Secondary income			<i>Kapitálový účet</i>
Kapitálový účet			
Přímé investice			<i>Finanční účet</i>
Portfolio investice			
Ostatní kapitál			
Chyby & opomenutí			<i>Rezervy</i>
Změna rezerv			

*Obchodní bilance* (points to the 'Obchod zboží' row)

Důsledek: obchodní bilance je příliš úzký pohled, její výsledky nejsou příliš důležité!

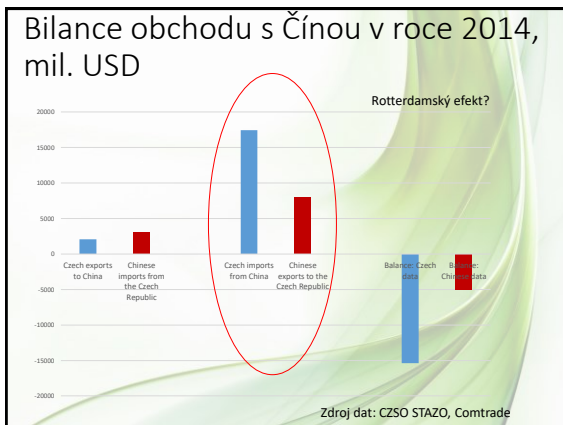
33

### Vzájemný obchod: dvě perspektivy

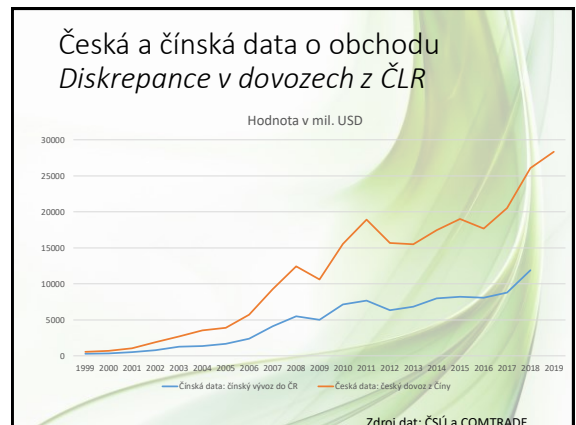
USD mil.	2017 US data	2017 Czech data	
Exporty USA do ČR	2,274	3,994	České dovozy z USA
Dovoz USA z ČR	4,740	3,763	České vývozy do USA
<b>Bilance (z perspektivy USA)</b>	<b>-2,466</b>	<b>231</b>	<b>Bilance (z perspektivy USA)</b>

Source: COMTRADE, STAZO

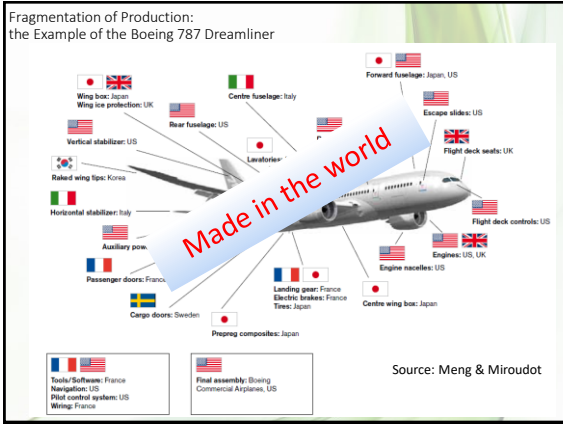
34



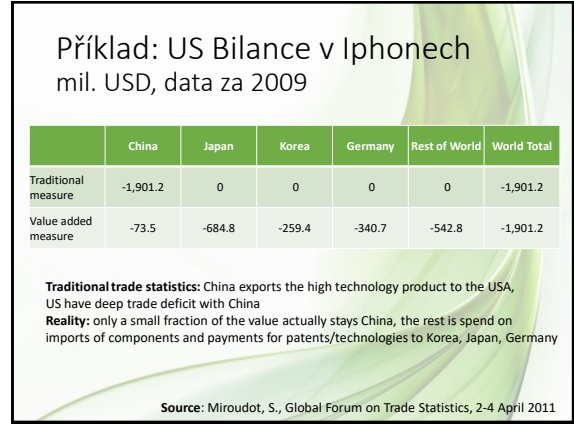
35



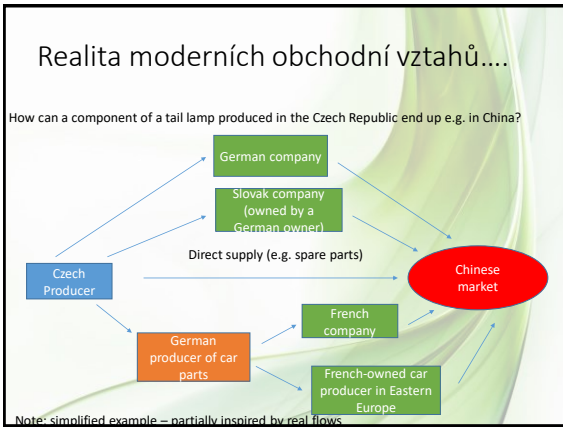
36



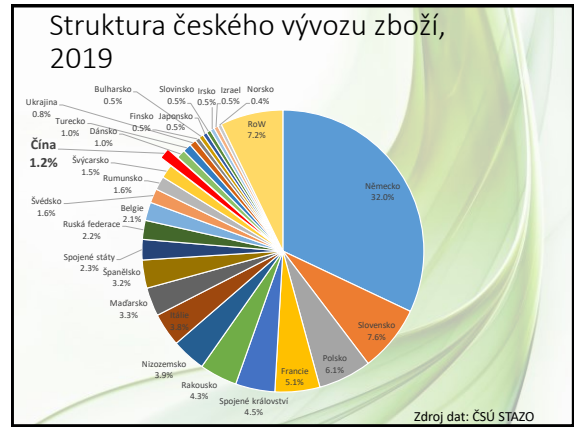
37



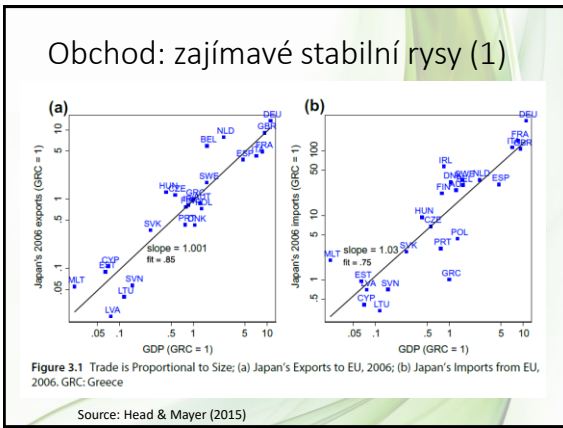
38



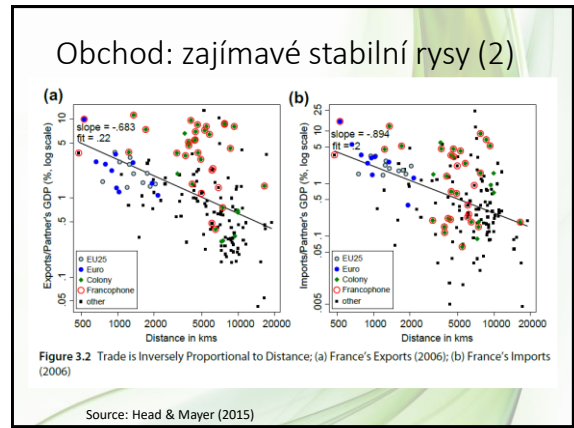
39



40



41



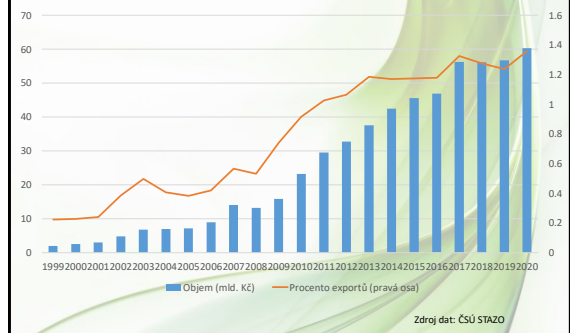
42

## Gravitační vztah a teritoriální struktura obchodu

- Analogie s Newtonovým vztahem pro gravitaci
  - Gravitační síla roste s hmotností těles a klesá s jejich vzájemnou vzdáleností
- Objem vzájemného obchodu
  - Roste s velikostí a vyspělostí ekonomik a klesá s jejich vzdáleností
  - Jak chápat vzdálenost?
    - Geografická vzdálenost
    - Kulturní, jazyková, historická spřízněnost
  - Další vlivy:
    - Změny obchodní politiky
    - Změny kurzu

43

## Vývoj vývozu zboží do ČLR 1999-2020, mld. Kč a %



44

## Vývoj podílu hlavních asijských trhů v československých a českých exportech

	1975*	1980	1985	1990	1995	2000**	2005**	2010**	2012**
Čína	0.83	0.64	1.84	2.18	0.50	0.23	0.38	0.92	1.07
Indie	0.72	0.49	0.65	1.75	0.45	0.27	0.34	0.60	0.42
Japonsko	0.25	0.41	0.41	0.87	0.50	0.40	0.42	0.40	0.46
Vietnam	0.24	0.30	0.30	0.13	0.07	0.04	0.02	0.05	0.06
Mongolsko	0.16	0.19	0.14	0.13	0.08	0.02	0.01	0.01	0.01
KLDR	0.14	0.05	0.17	0.18	0.02	0.01	0.00	0.00	0.00
Korea	0.00	0.00	0.00	0.09	0.21	0.19	0.12	0.20	0.35

Zdroje: Statistické ročenky ČSSR (1988)\*, ČR (1996), STAZO\*\*  
Data byla převzata tak, jak byla publikována (tj. bez dalšího zohlednění změn stat. metodiky)

45

## Co vyvodit z gravitačního modelu?

- Naše současná struktura zahraničního obchodu se zdá být *přirozenou*
  - Dramatická reorientace obchodu v 90. letech tak byla spíše návratem k normálu a kompenzací předchozích pokřivení
  - Současná teritoriální struktura exportu bude patrně převládat i nadále, ke změně bude docházet jen v dlouhém období

46

## Obchod a specializace: Klasická teorie komparativních výhod

*If a foreign country can supply us with a commodity cheaper than we ourselves can make it, better buy it of them with some part of the produce of our own industry employed in a way in which we have some advantage.*

Adam Smith, 1776

47

## Komparativní výhody

- Základní princip: **dělbá práce**
- Existují-li mezi zeměmi rozdíly v relativních nákladech (resp. opportunity costs) výroby zboží, povede specializace a přerozdělení struktury výroby k vyšší celkové efektivitě – se stejným množstvím vstupů je možno vyrobit více
  - Možné důvody rozdílných opportunity costs - rozdílné technologie, rozdílná vybavenost výrobními faktory, rostoucí výnosy z rozsahu, atd.
- Základním rysem obchodu je v tomto případě dělbá práce (specializace) ⇒ rozkvet některých odvětví a úpadek jiných, celkový efekt pozitivní
- Jedná se o princip velmi jednoduchý, ale překvapivě často nepochopený a desinterpretovaný

48



## Tradiční příklad: Ricardo

	Jednotky práce na 100 yardů sukna	Jednotky práce na 100 litrů vína
Anglie	100	120
Portugalsko	90	80

- Jak zjistit relativní náklady obětované příležitosti?
  - Malý experiment: co když obětuji 100 litrů vína a přesunu uvolněnou práci do výroby sukna?
- Anglie nemá žádnou absolutní výhodu, ale stále dává smysl, aby se specializovala na sukno (a Portugalsko na víno); spotřebitelé obou zemí si tak budou moci dovolit více
  - Portugalsko má komparativní výhodu v produkci vína
  - Anglie má komparativní výhodu v produkci sukna

49

## Tradované omyly o komparativní výhodě

- Obchod je výhodný pouze tehdy, pokud je naše země tak silná, aby mohla čelit zahraniční konkurenci.
  - Zahraniční konkurence je nefér a škodí jiným zemím, pokud je založena na nízkých mzdách.
  - Obchod „vykořisťuje“ ekonomiku a zhoršuje její stav, pokud jsou její zaměstnanci hůře placeni než zaměstnanci v zahraničí
- ***V podstatě nic z toho není pravda....***

50

A co Euro?

51

## Zdroje dat, použitá literatura

- MFČR
  - Makropredikce 1/2024
  - Fiskální výhled (listopad 2023)
- Essentials: chapter 15
- Helpman – kapitoly 1 a 2.1

52